

Vestmannen

Nr.10

Bergen, 17. desember 1994

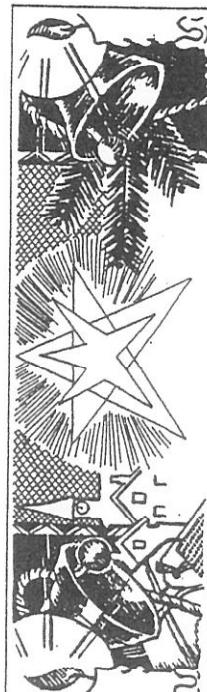
10. årgang

Jolestjerna

Dette jolediktet av Johannes A. Barstad stod i samlingi «Klokkeljod», Lunde, Bjørgvin 1914. Det er ein av dei mest sungne jolesongane i Volda og Ørsta og vidare utetter. Barstad (1857-1931) var fødd i Volda og seinare prest og prost der. I 1889 tok han til med bladet «Stile Stunder» som han styrde til han døydde. Songen kan syngjast til «I bygge skal huset ...»

*Sjå stjerna, som blenkjer um jolenatti klår!
Ho berer god bodskap, at fødd er frelsar vår.
Av Herrens nådeljos det strålar no ned
frå opne himmelportar stor gleda og fred.*

*Ja, selt er det sinn
der det ljós fær gå inn.*

*Og medan stjerneljoset med bod gjeng yver jord,
då stiger frå høgdom eit strålande kor.
Og burt ved Betlehem, alt yver hyrdeeng,
der spelar tusund englar på gullharpestreng.*

*Å høyr då ein gong
deira jublende song!*

*Sjå stjerna, du sjæl, som gjeng vill i myrke kveld
å, sjå dette ljós av Guds kjærleiks klåre eld!
Ei jolegåva gild i stallen er å få,
so sant du gjeng til barnet, som kviler på strå.
Å kom denne jol
inn til kjærleikens skjol!*

*Ja, kom lat oss fylgia den klåre stjerneglans,
so når me til barnet og finn vår sigerskrans.
På kne for himlens Gud i myrke krubbekrå
me skal den dyre perla og øvalivet få.
Då fyrst vert det fest
med vår Jesus til gjest.*

Johannes Barstad

I dette bladet:

Johannes Barstad: Jolestjerna	1
Ordtøkjet	1
Kåre Olav Solhjell: Ukjende forfattarar	2
Høgnorskring i emning	2
Jostein Krokvik: Kjærkom i hjelpebok (Sigurd Sandviks rettleidingsbok)	2
Bladpengar Vestmannen 1995	2
Ved 10-årsleitet	3
Vestmannalaget	3
Gåvor	3
Sagt	4
Norsk Måldyrkingslag: Landsnamnet	4
Kontorsjef Kåre Skadeberg	4
Stødt det nordmenn	4
Eyvind A. Dalseth: Den norske kyrkja og ortodoksi (bokmelding)	5
Or fyrste norske nytestamentet	6
Nils-Aksel Mjøs: Lesar er òg forfattar	6
Ludv. Jerdal: Jostein Krokvik med ny diktsamling (bokmelding)	6
Helsingdikt til Elias Blix (1900)	6
Jostein Krokvik: Hovden-dikt	7
Ludv. Jerdal: Norskdomsrøter i USA	7
Halvor Sigurdsen: Allheims drott	8
Jostein Krokvik: Ein lovsong til fjellet (Aslaug Høydals roman)	9
Um Ivar Aasen i Oslo	9
Bjarne Rabben: Med målbøker i skreppa (framhald)	10
Ludv. Jerdal: Heilskapleg bygdekultur	11
Folkeakademiet i medbør	11
Arne Horge: Ei jolereise	12
Lars Bjarne Marøy: Tuftekallen	14
Største målbladet i upplag?	14
Garm d.y.: «Norskfeil»	15
Lars Bjarne Marøy: Målkonsulent mismaiter eigi norm (møtemelding)	16
Sluttordet	16

Ordtøkjet

**Eit godt år er stutt;
eit vondt år er alltid langt**

Etter Ivar Aasen

Ukjende forfattarar

Kjære redaktør!

Ein ukjend mann som kallar seg Gravar-Tore har lesi bygdehistoria for Nore og Uvdal band I. Det fortel han i Vestmannen nr 7 og nr 8. Gravar-Tore har merkt seg eit namn som står på tittelbladet. Likevel vil han gjerne vita kven som er forfattaren av dei ulike kapitla i boka.

Gravar-Tore har rett i ein ting. Det er utriveleg med ukjende forfattarar. Dei som les, har krav på å få vita kven som skriv. Det er også vanskeleg å svara når ein ikkje veit kven som spør.

Men til deg som er redaktør, kan eg sei at dersom du vil hjelpe Gravar-Tore og andre leesarar av Vestmannen med svaret, kan du lesa boka og litteraturlista. Om ikkje alt som står skrivi er like klokt, vil du i alle høve finna at bygdehistoria for Nore og Uvdal er ei vakker bok. Du vil også finna tilvisingar til dei kjeldene som forfattaren har nytta, kapittel for kapittel og avsnitt for avsnitt.

Om du framleis skulle vera i tvil, kan du venda deg til kultursjefen i Nore og Uvdal, til formannen i boknemnda eller til Norsk lokalhistorisk institutt. Då vil du treffa hyggelege menneske som gjerne samtalar litt om bygdehistoria for Nore og Uvdal. Dei kan dessutan fortelja når band II vil verta ferdig. Dei veit også kven som har skrivi bøkene, - kapittel for kapittel.

Gol, den 1. november 1994

Kåre Olav Solhjell

Høgnorskring i emning

Det er gjort upptak til å skipa ein høgnorskring kring Vestmannen. Ordet *høgnorsk* er med i namnet for å markera tydeleg front mot bokmålsblanding i nynorsk og mot samrøring. Hovudfyremålet er måldyrking på norskrøtt grunn, og dertil manntalsføring av meiningsfrendar. Dei som so langt hev meldt seg, bur spreidt, og nokor lagsdrift i vanleg meinung er ikkje tilskikta. I minstofyrstundes vert det helst tale um korresponderande lagsslemer, og eit tilnærma fyredøme er Ivar Aasen-ringen som Gustav Indrebø var med å skipa i 1938. Ringen skal likevel vera med i Aasen-sambandet. Målfolk med samhug for desse tankane kann skriva til *Høgnorskringen*, ved Vestmannen, 6143 Fiskåbygd.

Kjærkomi hjelpebok for målfolk

Sigurd Sandvik bøter på gammalt sakn

Sigurd Sandvik:

SKRIV BETRE NORSK

Norsk Bokreidingslag 1994

87 sidor. Kr 115,-.

Alt på tidleg 1950-tal fekk riksmålsfolket Øverlands blå orddlista. Det var eit språkleg alternativ som dei på den flanken stort sett hadde sjølvdisiplin nok til å samlast um. Og som i stor mun vann fram - i Språkrådet i 1972, med departementsgodkjenning i 1981. Noko tilsvarende vanta på målsida; rett nok vart det gjerne synt til målet i Nynorsk Salmebok og 1938-bibelen, men snaudt nokon sokjer rettleiding i salmebok og bibel når dei skal skriva norsk.

No hev Sigurd Sandvik kome med «*Skriv betre norsk*». Boki svarar ikkje på alle spørsmål for den som vil skriva klassisk nynorsk, høgnorsk, me vant til dømes orddista, men «*Skriv betre norsk*» vil vera til god hjelp. Og boki er liti og snerti, 87 sidor, høveleg i alle hyllor og på kvart skrivebord.

Rettskriving, måldyrking, stil

Sandvik opnar med ein liten bokl um rettskriving. Sume trur visst enno at rettskriving er ei offentleg sak under offentlege fåmannsnemnder. Det er ei mistyding som kann vera til livsfärleg for målet vårt. «*Skriv norsk*» som kom ifrå Norsk Måldyrkingslag for nokre år sidan, ei nyteleg og tilrådeleg bok, held seg, av skynlege grunnar, til dei tradisjonelle formene innanfor skulemålet, nærmast Indrebø-minimum. Sandvik held seg stort sett til 1917-målet, og han nemner nokre sermerkande skilje millom denne klassiske nynorsken og språkråds-målet. Måldyrkingslags-boki og Bokreidingslags-boki dekkjer elles ikkje kvarandre; me må heller segja at dei fyller ut kvarandre.

Til glede for vonleg mange hev Sandvik ei stutt og einfeld rettleiding i i-

målsbruk. Påkravd! I dag hev ikkje eingong alle norrkfilologar lært dei enkle i-målsreglane!

Ein liten bokl um måldyrking gjer klårt kva som ligg i dette umgrepet. For dei fleste tyder det å betra medvite på eige mål. Like klårgjerande er den stutte bolken um verbal stil.

Ei fin rettleidingsbok

Sigurd Sandvik hev funne fram til ei mengd ord, ordleidingsar og hopeheng der me gjer vél i å akta på målbruken. Han kjem inn på, dømi nemnt i fleng, kringkastingsmål, kontorskriv, møtemål, heradsstyremål, sosialkontormål, styringsmål og jamvel målet «I hagen å Språkrådet», der det ikkje alltid er velstelt. Ikkje alltid «velpleidd» heller, slik sume segjer på språkrådsnorsk. Der «slepp» dei seg laus, utan småskoren tanke på at det er skilnad på «slepp» og «slepper», der finst det jamvel «jamnstelte» former, les me.

Sandvik skriv vidare um millom anna hjelpelaust lærarmål, um *behov* og *belasta* og andre ord med *be-fyrestaving*, um ord på *an-* og *for-* og um framandord, der han hev med lista yver norske ordtydingar og avløysarar som kann vera til gagn for dei fleste av oss. Under «Målbruk i møte» hev han òg ei tenleg lista med avløysingsord, som *saklista* for «dagsorden» og *fråsegn*, *fryreteljing* for «resolusjon». Sumt av teksti hev vore skriva i målteigar i Bergens Tidende og Vestmannen, men det er utvida og serskilt lagt til rettes for boki. Her er teke med ei liti boklista, og ikkje minst viktigt, ei alfabetisk lista med sidetilvisingar for umtala unorske ord.

Serskilt skal nemnast at boki er tilbudd av Jo Gjerstad, som er meister for eit fint, friskt og smakfullt umslag i blått, raudt og kvitt. Til slutt eit lite fyndord frå boki: *Fatigt mål gjev fatige tankar!*

Jostein Krokvik

Bladpengar Vestmannen 1995

Med nr. 9 fylgde eit postgirokort. Mange hev sendt bladpengane, og me bed um at ingen gløymer det.

Bladpengane er 150 kronor for året. For studentar og elevar 100 kronor, og same sum er det for gåvetetingar.

God jul og godt nyår!

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 6504.10.12484

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krovik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde
Telefon 55 99 15 25

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

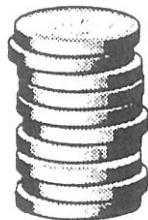
VESTMANNALAGET

Torsdag 15. desember. Jolemøte. I festlokalet til Kreditkassen (tidlegare Vestlandsbanken) i Allehelgengata. Prof. Arild Haaland hovudtalar. Varm mat. Nye bøker frå Bokreidingslaget vert framlagde.

Torsdag 19. januar 1995 i Bryggens museum kl. 19. Kulturjournalist Reidar Storaas talar um bilethoggaren Ingebrigts Vik. Vel møtt!

Ingebrigts Vik

På vestmannalagsmøtet 19/1-1995 talar Reidar Storaas um bilethoggaren Ingebrigts Vik. Vik (1867-1927) var frå Kvam i Hordaland, og han lærde seg først til treskjera hjå Lars Kinsarvik. Sidan studera han i utlandet, og han vart ein av dei store bilethoggjarane i Noreg. Me finn skulpturar av han i Nasjonalgalleriet i Oslo og m.a. i Teaterparken i Bergen; det er òg Vik som hev laga Griegstatuen. Arbeidi hans høyrer til det finaste og mest ekte i norsk skulptur.

Ved 10-årsleitet

Når 1994 no snart renn ut, er fyrste 10-årsbolken for Vestmannen umme. Kankje ingen lang bok i stort hopeheng, men likevel påansande i bladsoga på norgsmålet. Det finst ei ovmengd norgsmålslege blad og bladtiltak som gjekk dukken lenge fyrr dei var 10 år!

Då Vestmannen tok til den 30. mars 1985, spela bladet *Noreg* i Oslo på siste verset. *Noreg* var òg på høgnorsk i-mål, og siste nummer kom i 1987. Då hadde dette bladet halde ut i eit kvart hundradår. I heile etterkrigstidi hev det soleis, trass i offentleg mismæting og motstand, samanhengande funnest blad på vårt mål, den klassiske nynorsken. Åndsklimaet for eit blad som Vestmannen var ute i 1985, men likevel klårt betre enn det hadde vore på 1970-talet. Umslaget var tydeleg, og umslaget var ein hovudgrunn til at bladtanken vart ålvor.

Tingartalet hev til no ikkje vore påfallande stort for Vestmannen. Eit vilkår for at Vestmannalaget vilde vera med på å reisa bladet, var eit fyrehandstingartal på 500. I grunnen var dette talet heller høgt, men det vart tryggja. Og talet hev bladet greidd å halda på heile tidi sidan, stundom med litt auke. Det er innlysande at for oss vil jamvel ein framgang i tingartal på eit tital eller two telja. Tingartalet peikar i 1994 uppetter snarare enn nedetter. Nokre bladnummer hev kome i større upplag enn vanleg og vorte spreidde til utvalde mottakarkrinsar.

Bladet vilde snaudt klara seg um ikkje ein god slump av arbeidet vart gjort lønlaust. Det vilde snaudt heller klara seg utan kjærkomne gávor frå tingarane og like kjærkomne tilskot frå rauste fond som finn at siktemålet for Vestmannen samstavast med fondsfyremålet. I både høve - hjarteleg takk!

Det er vonleg klårt for alle at Vestmannen framleis treng tener og meiningsfrendar som stundom tek eit umframt tak. Spreiding av bladet og ein ny tingar kjem alltid vél med. Denne studnaden høyrer til livsgrunnlaget for Vestmannen.

Åndsklimaet for Vestmannen og tankane bak Vestmannen hev vorte heilt onnorleis på denne 10-årsbolken. I dag er norgskrøtt måldyrking etter i skotet. Fleire og fleire skynar at vårt mål òg treng eit mynster, eit idiom, um det skal yverleva. Eit slikt mynster finst berre i den klassiske nynorsken, i høgnorsken. Sjølv det sistnemnde ordet, høgnorsk, fortel sitt. Ordet hev på ny vorte eit plussord. Um Vestmannen framleis er einaste bladet på sin flanke, er det tydeleg at målet vårt etter finn seg plass i andre blad. Meir enn tidlegare. Målet held seg òg i boklivet. Minst so sterkt som tidlegare, eller sterkare. Me hev eit visst samarbeid med målungdomsrørsla, nyteleg for både partar, og lovnadsrikt. Åtaket mot landsnamnet Noreg nyleg fører truleg til større målpolitisk samling um ein motstøyt for det norgskrøtte landsnamnet - stikk imot baktanken!

Med dette vil me ikkje avnekta vanskane eller roseomåla stoda. Meinbægji er mange og store, ikkje minst på det sjelege planet med vanetankar og vanemeiningar. Og me er enno berre på byrjingssstadet av ein marsj som truleg krev like lang tid som målblandingsvillferdi vart tiltevla. Med desse ordi takkar Vestmannen vonfullt lesarar og tener for 1994. Vel møtt i januar 1995!

J.Kr.

Gávor til Vestmannen

Reidar Thores, Oslo, 1000. Trond Sæbø, Oslo, 100. Jostein Krovik, Fiskåbygd, 100. Bjarte Halkjelsvik, Volda, 100. Johan A. Schulze, Oslo, 100. Øystein Færøyvik, Solheimsvik, 100. Jostein Stokkeland, Oslo, 25. Marie Lindblad Holm, Oslo, 50. Helge Årøen, Lørenskog, 100. Os og Fusaposten, Os, 100. Per K. Mardal, Sandane, 50. Ludv. Jerdal, Bergen, 200. Birgit Jørgensen, Kristiansand, 150. Eng. Eikeland, Minde, 50. Ole Gilje Dale, Skien, 50. Arne Amundsgård, Bøverbru, 10. Per M. Sønderland, Brattvåg, 150. Svein Vea, Skudesneshavn, 100. Olina Presttun, Indre Arna, 100. Olga Vatnatom, Sirevåg, 100. Torolv Hustad, Bergen, Nesttun, 100. Klara Elisabet Hartveit, Indre Arne, 50. Sigbjørn Heie, Frekhaug, 50. Torger G. Hetland, Hommersåk, 50. Torbjørg Nordanger, Seim, 50. Helga Hirth, Bergen, 50. Trine Reknes, Minde, 100. Per Skjæveland, Stord, 50. Hallgeir Flø, Tau, 200. Kjell Thomsen, Rådal, 150. Bjarne Målsnes, Kokstad, 50. Knut Indrebø, Oslo, 150. Asbjørn Nes Hansen, Treungen, 150. I alt i dette nummeret kr. 3950,-.

Hjarteleg takk!
Vestmannen

Sagt:**Kronisk gnitenskap**

I 1992 proklamerte Bergens-politikarane sitt kulturvenlege sinnelag og løyvde ekstrapengar til bok-kjøp. Men elles er 5,5 millionar kroner årleg til bok-kjøp mindre enn det bibliotek det er naturleg å samanlikna seg med brukar, seier Kari Hop Skiftesvik (fyrstebibliotekar i Bergen). Ho meiner det er ein klar samanheng mellom utlånstal og pengar til innkjøp av nye titlar. Trøysta hennar er at politikarane har signalisert at dei ikkje vil kutta i denne budsjettposten.

Hovudbiblioteket har ei gloriøs fortid. Då det var nytt for 76 år sidan var det Nordens fremste bibliotek. Men pengane til bygget måtte skaffast gjennom private innsamlinger.

Heller ikkje då ville dei styrande grava for djupt i kommunekassa, men løyvde til slutt litt pengar til inventar.

Kari Hop Skiftesvik i samtale med Egil Sunde, Gula Tidend

Salhus-brui

Hordalands eigenmektige vegsjef Josef Martinsen deler ansvaret for Salhus-sløseriet med den alltid like asfaltkåte statsråd Kjell Opseth. Vegsjef Martinsen seier kjekt til Dagens Næringsliv at det rett nok har vore overskrideringar, «men jeg har orientert Stortinget fortløpende». Som om det var hjelp i å fortelje at huset brenn når ein let vere å sløkkje.

Dag og Tid

Dekkjing av kostnader

Møtet i Vestlandsmeieriet sitt produsentlag i Lindås, Austrheim og Meland vil at meieriet skal dekkja alle utgifter til Jarl Iversen i samband med Hatling-saka.

Det var Askvoll-bonden Jarl Iversen som nøsta opp i saka og fekk pressa til å gripa fatt i ho. Som eit direkte resultat av dette måtte styret i Norske Meierier gi administrerande direktør Per Hatling sparken. No sender bøndene i Norhordland brev til Vestlandsmeieriet der dei ber om at verksemnda dekkjer alle utgifter Iversen måtte ha hatt i saka.

Det var Lindås-bonden Svein Arild Valaker som kom med benkeforslaget.

Gula Tidend

Disk

Kjølen vert slett ingen handledisk (um Sverige vert med i EU), segjer Senterpartileiar Anne Enger Lahnstein. Ikkje eingong ein kjøledisk.

Leidar i Gula Tidend (fyre EU-røystingi)

Landsnamnet Noreg

Den 8/11-94 sende Norsk Måldyrkingslag dette brevet til Styret i Norsk Språkråd:

Norsk Måldyrkingslag kjenner til at den nynorske seksjonen i Språkrådet hadde røysting yver eit benkjeframlegg på møtet 11. oktober d.å. um å jamstella Norge med landsnamnet Noreg i nynorsk. Dette lyt me ålvorleg mæla imot.

Rådet gjekk her klårt utanum mandatet sitt etter lov um Norsk språkråd frå 18. juni 1971. Lovi gjev i §1 bokstav c Rådet heimel til å vedtaka fråsegner um «normering av skriftspråket og av stedsnavn». Spursmålet um namnet på riket ligg med andre ord utanfyre uppgåva til Norsk språkråd.

Rådet fylgte heller ikkje fyresegnene um saksgangen, som er gjevne i kongevedtak 29. oktober 1971. Etter desse fyresegnene §3 kan ei sak ikkje takast upp til avgjerd utan ho stend på saklista eller eit samrøystres møte samtykkjer i det.

Inkje av desse vilkåri vart uppfylte.

Målsmannen for Norsk Måldyrkingslag tala imot at saki vart teki upp utan varsel eller fyrebuing. I ei røysting um dette fekk han fylgle av tri andre medlemer.

Endå møtet ikkje var samstelt um framgangsmåten, tok formannen saki upp til ordskifte. Målsmannen vår sa ifrå at han i denne stoda ikkje kunde vera med i røystingi. Til saman 5 medlemer røysta ikkje.

Fagnemndi i Språkrådet hev tillyst møte 11. denne månaden. Ho skal millom anna dryfta vedtaket på det nynorske seksjonsmøtet. Me lyt krevja at saki um landsnamnet vert lagd burt.

*Vyrdssamt
Norsk Måldyrkingslag
Jon Ous (formann)*

Kontorssjef Kåre Skadberg:

Ei sak for Språkrådet

Men Skadberg er imot bokmålsformi i nynorsk

Vestmannen hev tala med kontorssjef Kåre Skadberg i Norsk språkråd som upplyser at landsnamnspursmålet ikkje hev vore dryfta i Styret. Derimot kjem truleg spursmålet upp i Fagnemndi, og truleg kjem landsnamnsaki upp på Rådsmøtet i januar 1996.

Prøverøysting

Skadberg legg vekt på at det var ei ikkje-bindande prøverøysting som vart iverksett på det nynorske seksjonsmøtet i oktober 1994. Og anten ein no er samd eller usamdi handsamingi av eit benkjeframlegg, so kan han ikkje sjå at det var i formell strid med vedtekten. Kontorssjef Skadberg meiner òg at Norsk språkråd hev høve til å koma med tilråding um landsnamnet, og han viser til at spursmålet hev vore uppe på Rådsmøte i Norsk språkråd tidlegare.

Men same kva ei tilråding frå Norsk språkråd måtte segja, so er det Kulturdepartementet som gjer endeleg vedtak. Og det er upp til departementet å avgjera um ei slik sak skal leggjast fram for Stortinget.

Berre Noreg-namnet på nynorsk

Kåre Skadberg legg til at dei som måtte skriva offentleg for Noreg-namnet, etter hans syn gjer rettast i å draga fram verdet

av og grunnane for sjølve namnet, og ikkje gjera dette til eit spursmål um formalitetar. Saki vil tena på det.

- Etter mitt syn bør Noreg-namnet vera einaste offentlege landsnamn på nynorsk, sluttar Kåre Skadberg.

Vestmannen kjem attende til saki med landsnamnet i nynorsk etter årsskiftet. Fylg med!

Stødt det nordmenn -.

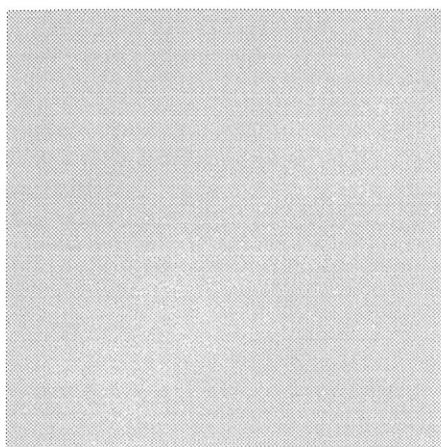
Fyre EU-røystingi i november kom det ei stor pengegåva til Vestmannen. På postgirokortet stod denne helsingi: «*Nei til EU!!*

Stødt det nordmenn lyt vera med, nár Noregs merke skal hoggast ned!» No er EU-røystingi umme, men me tykkjer lesarane skal få vita um denne gåva og denne helsingi.

Den norske kyrkja og ortodoksi

Av Eyvind A. Dalseth

Ola Breivega:
AUSTANLJOS.Glimtar av
ortodoks kristentru
Norks Bokreidingslag 1994
78 sidor, hefta kr 120

Dette er ei sjeldsynt bok i den norske marknaden. Det er ei engasjert bok um tilhøvet millom dei store kyrkjesamfunni, og mest ei innføring i ortodoksi si tanke- og trusverd. Etter mitt skyn er boki eit serhende i norsk kyrkjeliv. Ho er på eit høgre plan enn det vanlege for teologi i Noreg.

Utgangspunktet til forfattaren er personleg: den personlege uppdagingi av ortodoksi som eit tridje alternativ til protestantismen og katolismen.

Den vonlause norske kyrkjedebatten ligg under for ei tvilsam logisk læresetning: *tertium non datur*: noko tridje alternativ finst ikkje. Anten er du protestant, eller so er du katolsk. Det kjem av heile den historiske tilgangen som protestantismen vart fødd under og kom hit til landet på.

Eg hev lenge tenkt at reformasjonen kom uboden til Noreg. Vi hadde ei livskraftig norsk kristendomsform som skapte verk som *Geisli*, *Draumkvædet* og *Lilja* i seinmillomalderen. Verk frambarne av eit sjølvstendig kyrkjesyn og kristensyn innanfor den katolske horisonten.

Men eg hev òg hevda at Noreg vart kristna frå aust. Heilag Olav heldt til i Russland i tri år fyrr han vende attende til Noreg. Det er få, um nokon, som hev leita etter spor i den gamle norske kristendomen etter Olavs upphald i Austerveg. Men Geisli er eit vitnemål um sambandet med austkyrkja i det gamle Noreg.

Eg vil vitna som Breivega: når ein protestant først vert kjend med ortodoksi, verkar det som ei frigjerande openberring. Den ortodokse kristendomsformi er johanneisk: ein *ljosets* kristendom og ei *ikonets* Maria Moder som ein ålment saknar i den lutherske offerteologien.

Den norske kyrkja hevdar apostolisk suksesjon i trong meinung som handspåleggjing av biskopar frå Peter og nedetter. Det er etter mitt syn merkande i alt norsk kristenliv: ho saknar kontakt med upphavet - oldkyrkja. Eg vil seia at den norske kyrkja er meir norsk enn kristen.

Boki til Breivega viser ein veg for den norske kyrkjedebatten burt frå det forkvakla og meiningsstome innhaldet debatten hev fått. Den norske kyrkja hev aldri stått so veikt i si 1000-års historie som no. Ho viser liten vilje til å reformera seg innanifrå. Då lyt ho finna seg i at folk vender ho ryggen og søker gamle og kanskje framande gudar.

Breivega gjev ei noggrann skildring av den ortodokse liturgien og ei framstelling av teologien til Gregor Palamas frå 1400-talet. Dette er òg ei bönebok. Siste kapitlet er eit utdrag böner frå den ortodokse liturgien.

Eg vil uppmoda alle med interesse og umeut for kyrklege spørsmål til å lesa denne boki. Ho kan gjeva oss byrjing til ein vaksen norsk kyrkjedebatt.

Lær av fortids mistak

Ein tingar som hev lese

Vestmannen sidan bladet tok til, viser til telefonsspalta i nr. 9 der ein leser åtvara mot illusionar um Språkrådet. Det er utruleg at tenkande målfolk framleis kann vildra rundt i halvt sannorske dagdraumar, hevdar han. Det er eit slag røyndomsflukt. Sannorskstrev og målblendting kjing hev spela totalt fallitt for minst two tiår sidan. Og det hev gjort meir skade for nynorsken enn nokon annan ting dette hundradåret. Både på ytre og indre plan: Sannorskstrevet førde til riksmaalsframgang og riksmaalssiger. Det er sanningi. Nynorsken vart knust og slegen attende allstad. Den som set seg inn i siste 50 års målsoga, må berre stadfestat sannorskstrevet hev late nynorsken etter seg halvdaud. Meir sannorskstrev vil vera ulivshogget. Vegen fram no, er vegen attende. Segjer lesaren som kallar seg høgnorskmann

Or fyrste norske nytestamentet

Joleevangeliet her (Luk. 2, 1-14) er frå fyrste norske umsetjingi - av Matias Skard, gjenomsedd av Elias Blix (utg. 1900).

Men det hende seg i dei Dagarne, at det gjekk ut eit Bodord fraa Keisar Augustus, at heile Heimen skulde verta innskriven til Skatt. Dette var den fyrste Innskriving den Tid Kvirinius var Landshovding i Syria. Og alle gjekk til aa verta innskrivne, kvar til sin eigen By. Men Josef gjekk upp fraa Galilæa, fraa Byen Nasaret, til Judæa, til Davids By, som heiter Betlehem, avdi han var av Davids Hus og Ætt, til aa verta innskriven med Maria, si Festarmøy, som var med Barn. Men det hende seg, medan dei var der, at daa vart Tidi fullkomti, at ho skulde føda; og ho fødde ein Son, den fyrstefødde, og sveipte honom og lagde honom i ei Krubba; for der var ikkje Rom aat deim i Herbyrget. Og der var Hyrdinger der i Grendi, som var ute paa Marki og heldt Vakt yver si Hjord um Natti. Og sjaa, Herrens Engel stod hjaa deim, og Herrens Klaarleik lyste ikring deim, og dei vart storleg rædde. Og Engelen sagde til deim: «Ver ikkje rædde! for sjaa, eg forkynner dykker ei stor Gleda, som skal timast alt Folket; for i Dag er dykker ein Frelsar fødd, som er Kristus Herren i Davids by. Og dette skal vera dykker til Teiken: de skal finna eit Barn sveipt, liggjande i ei Krubba.» Og samstundes var der med Engelen ein himmelsk Herskare, som lovad Gud og sagde: «Æra vere Gud i det høgste, og Fred paa Jordi, og

Hugnad med Menneskjom!»

Ei underleg ovring

Her ein dagen sa soneson min (4 år) at han vilde teikna ei skjyr til meg. Eg måtte spørja uppatt, og eg fann då ut at det var ei kyr han vilde teikna. Han bur i Sunnfjord. Mor hans fortalte då at desse s-anane var ei sann plåga; det hjelpte ikkje kva ho sa.

Eg hadde tenkt at dette var noko som berre høyrde Austlandet til, der folk ikkje hev den kj-lyden som me hev. Du høyrer det når ein skodespelar frå Oslo på Det norske teatret seier *ikkje*. Det lurer seg inn ein s der òg.

So fær me *skjenna* for *kjenna*, *skjerring* for *kjerring*, *skjefta* for *kjefta*, *skjole* for *kjole*, *skjøra* for *kjøra*, *skjøpa* for *kjøpa*, *skjyssa* for *kyssa* og mange fleire. I Oslo-skulane hev dei mykje bry med å retta burt desse s-anane, fortalte ei lærarinna.

Ein vestlending som busette seg austpå, vilde gjerne ha kalla sonen sin *Kjetil*. Men han våga ikkje å bruka det namnet; han var redd dei kom til å seja *Skjetil*.

Men korleis kan det ha seg at denne uskikken breider seg på Vestlandet òg?

Sigurd Sandvik

Lesar er òg forfattar

Olga Dysthe og Mari Ann Igland:

ORD PÅ NY (2.utg.)

Det Norske Samlaget 1993

«Ein lesar òg ein forfattar» skriv Olga Dysthe i «Ord på ny» - som har undertittelen «Innføring i prosess-orientert skrivepedagogikk». Den nye og utvida utgåva kjem i samarbeid med Mari Ann Igland, Hamar, f. 1950, universitetsstipendiat knytt til lærarhøgskulen på Hamar.

Olga Dysthe, f. 1940, har magistergrad i litteraturvitenskap og doktorgrad i språkvitskap frå Universitetet i Tromsø. Ho arbeider no på psykologisk fakultet ved Universitet i Bergen. Ei rekke gonger har ho representert Den norske kyrkja på konferansar utanlands, for Luthersk verdsforbund (som femner um kring 50 mill. medlemer). På konferansen for Kyrkjeverdsrådet i Nairobi var Olga Dysthe norsk utsending.

«Ord på ny» fører inn i skriving som prosess. Det er ei bok 319s. med litterurlista og stikkordregister.

Nils-Aksel Mjøs

Jostein Krokvik med ny diktsamling

Jostein Krokvik:

LUFTSPEGLINGARS BROSTYKKE,
dikt.

Norsk Bokredingslag 1994

70 s. Kr 115,-.

Sunnmøringen Jostein Krokvik er ein mangslungen diktar og bladmann. I fjar hadde han leita fram minnet um den merkelege Bergens-målmannen Jan Prahl og hans «Ny hungrvekja». Knapt nokon annan kunde ha gjort den bragdi, for det låg eit tolmodsamt leitararbeid bak. Og i år kjem han med ei diktsamling. Det er Krokviks andre diktsamling; men i alt hev han skrive 22 bøker.

I diktingi si slår han ikkje på stortrumba. Han er ein varsam mann. Varsam og tolsam. Men han eig evna til refleksjon, han er ein diktar med synar, og han skaper fine bilete av det han ser. Ein mosaikk av ord er det han møter lesaren med. Stutt og fyndigt. I samrødor er Jostein Krokvik gjevande, han seger ikkje mykje; men han eig evna til å lyda, og til å sjå. So møter han oss i dikt sine, og fær oss til å sjå saman med han. Utan eit ord for mykje. Soleis seger han det i diktet «Eg sit og ser»:

frå plassen min
ved glaset

der eg som ofte elles
sit

ser eg sjøen
piska av nordvesten
og skavlane
som bryt mot skjeri
knusar seg
til frodande skum

kveld

og eg tenker
at nordvesten skal spakna
sjøen roast
skavlane sletna
til stavstill ro

stavstill ro
i andre kveldar
då ein annan
skal sitja ved glaset
og ingenting hugsa
av det eg no ser

Og i eit anna dikt skriv han um dagane, dei som minner oss um at me er på veg, dagane som ventar med ævor av tolmod burtanfor romet. Til tidi er komi for det nye utfloede.

Ludv. Jerdal

Helsingdikt til Elias Blix i år 1900.

I Stille Stunder nr. 1/1900 stod dette helsingdiktet til Elias Blix, lenge fyrr nokon drøynde um at språklege vandalar utpå 1900-talet skulde tukla jamvel med klassiske Blix-salmar:

Her kjem ei helsing under jol
med takk for hjartegull Du gav.
Det lyser no som solhovsol
i salmesong fraa fjell til hav.
Snart stig yv' dette fagre land
vaar norskkdom i full dagsens brand.
Daa skal det minnast vel ein gong
at det som løysingsordet vart,
og det som kløyvd skodda svart
det var, vaar Blix, din fagre song.

J(ohannes) A. B(arstad).

Hovden-dikt i stasutgåva

Anders Hovden:

FAGERT ER LANDET, dikt

Illustrert av Karl Erik Harr

Utgjevi av Hovden-fondet

I komm. Det Norske Samlaget

252 s. Kr 265,-.

I 1993 kom den sjølvbiografiske Hovdenboki «Attersyn» i kommisjon hjå Samlaget, utgjevi av Hovden-fondet. No kjem «Fagert er landet», eit stort og rikt utval salmar og dikt av diktarpresten.

Den romslege og røslege sunnmørsdiktaren Anders Hovden (1860-1943) var ein fritalande og folkekjær mann, både menneskeleg og diktarleg. Dikti og sogone hans vart lesne av mange, og uppattlesne. Mange av songane hans var og er framleis velkjende og velsungne - songar til fedrar og heimland, jolesongar, og varme, takande dikt som «Handi hans far min», ei skinande perla.

Upp til arbeid

Et av tidlegaste dikt til Hovden var med i samlingi «Bonden» (1878). Han skreiv det då han var 18 år, i Pilestredet i Oslo:

*Upp til arbeid, upp til strid,
dertil hev me fått vår tid,
ei til leik, men møda!
Strid og arbeid gjerer kvat,
sturen er den mann som lat
berre rek med røda.*

*Berre bryn og brøyt deg fram,
kast ifrå deg gagnlaust kram,
skam det er å bera
berre halvt på veg si sak,
den kan kvila glad i mak,
som vinn fram med æra!*

Djerve og vonfulle ord som trygt må setjast på fana yver Anders Hovdens liv og diktning. Han gjekk ofte til arbeid og strid for det han trudde på, ikkje minst for norsk målreising. Han stod saman med Peter Hognestad og Bernt Støylen bak *Nynorsk Salmebok*, ein klassikar i mål og innhald som me treng få att.

Det bles ofte friskt ver kring Hovden, stundom framimot uver. Han dulde sjeldan meiningsane sine under glatte ord, snarare tvert um. Og han var for frilynd for sume, den gongen. Men Hovden hadde eit so ope, raust og hjarteleg lag at han gjerne vann motmennene sine.

I boki finn me ei lista yver bøkene til Hovden; dei er talrike: forteljingar, novellor, preikor, barnebøker, spelstykke, livsskildringar - um seg sjølv, men òg ei

liti bok um den største sunnmøringen, «Ivar Aasen i kvardagslaget» - og mest av alt *dikt*. I 1898 gav han ut preikeboki «Heim og hamn»; første preikesamling på landsmål, som hev kome i fleire auka utgåvor.

Dikti til Hovden er skifterike og mangslunge, ålvorsame og skjemtesame. *Nasjonaldiktaren* Hovden er ekte og folkeleg, trugen mot arv og upphav, stundom audmjuk, ofte manande. «Fagert er landet» syng folk vedvarande i desse EU-tider. Ei onnor sida ved Hovden vert sjeldnare nemnd. Det er den radikale diktarpresten, den slåande og bitande samfunnskritikaren og refsaren. Diktet «Kroningsferdi (Oskoreidi)» frå «Solhov» 1906, er kvasstennt nok den dag i dag.

*Men midt i den gildaste stimen og stasen
dei høgaste prestane spelar no basen:
Klædde i narrelegt påfugle-skrud
dei stend i den heilage kyrkja åt Gud
og talar - på Jesus av Nasarets vegne,
samtykkjer og signar, dei er kje forlegne.
Og alle so store og stolte seg skaper;
men bonden han stend burti døri og gaper.*

Ubrigda Hovden-tekt

Teikningane til Karl Erik Harr set sin sterke svip på boki, som dermed fær serskilt verd. Umfram ros til utgjevaren for Hovden-tekstene, som er attigjevne slik Hovden skreiv dei, med i-mål tvert igjenom, utan fikling. Dette skulde vera sjølv sagt, men diverre hev det ikkje alltid vore so for norsktekster her i landet.

Karl-Anders Hovden og Ivar Grimstad hev valt ut tekstene, og eg tykkjer dei hev valt godt. Ei stasbok som heidrar diktarpresten og det han skreiv.

Jostein Krokvik

Norskdomsrøter i USA

Av Ludv. Jerdal

Danielsens vidaregåande skule i Bergen hev sidan 1989 haft eit samarbeid med ein livssynsskule i USA, i Minnesota, nær grensa til Nord-Dakota, eit distrikt med sterkt norskt innslag. Og på eit møte i Vestmannalaget fortalte lektor Asbjørn Odd Ystebø forvitnelege ting um kva han og andre av dei som arbeider på skulen hev møtt i dette nye samarbeidet. Framleis lever det sterke norske innslag frå den tidlege emigrasjonstidi. Me møter folk som enno talar gamal norsk dialekt.

Frå 1865 og til no hev dei halde på norske namn på kyrkjone sine: Hamar, Stiklestad og andre norske namn. I 1910 vart ein bautastein yver Hans Nielsen Hauge reist, og i 1912 avduka Anders Hovden ein stein yver Ivar Aasen. «Vinje Lake» er namnet på eit vatn der. Bror til Aasmund Olavsson Vinje var komen dit.

Det vart som ei vandring i norske minne, sa Ystebø. Kyrkjone var sosiale samlingspunkt, og emigrantane fekk ein rikdom gjennom dette. Ystebø nemnde norsk-amerikanske forfattarar og bladmenn som Ole Amundsen Buslett og Jon Norstog. Buslett kom frå Gausdal og drog til Amerika i 1868. Han skreiv mange bøker, og ei mengd artiklar i norsk-amerikansk pressa og vart ein av dei fremste norskdomsmennene i Amerika. Og Jon Norstog frå Vinje drog til Iowa, USA, i 1902. Han redigerte bladi Dølen og Eidsvoll og var bladmann i York og Minot, og gav ut ei rad forteljingar, og drama med bibelsk motiv, og 4 diktsamlingar, alt på nynorsk - telemål og Aasenmål. Det var ei norskdomsvekkjing og misjonsvekkjing der burte som må fylla oss med age. Og mange talar enno eit norsk mål som hev yverlevt i mykje over 100 år.

På møtet tala Anny Hjelmtveit um arbeidet sitt som skulemålskrivar i Noregs Mållag og um røynslone. 101 år etter at mállovi gav høve til, fekk Oslo si fyrste skuleklassa med nynorsk upplæring. Ho gjorde og ein visitt til nynorskseksjonen i Norsk språkråd som etter eit benkeframlegg frå NRK-målsmannen tilrådde at Norge bør vera jamstelt form med Noreg i nynorsk.

Det var ordskifte etter fyredragi, og organist Spilling som var komen heilt ifrå Tinn i Telemark fortalte um sine upplevelsingar på Færøyane der han møtte so godt norrønt mål. Formannen Leidulf Hundvin hadde eit godt nummer av det handskrivne bladet, han hadde jamvel vitja Gryllefjord der vestmannen Ivar Kleiva var lærar og fyregangsmann i mange år.

ALLHEIMS DROTT

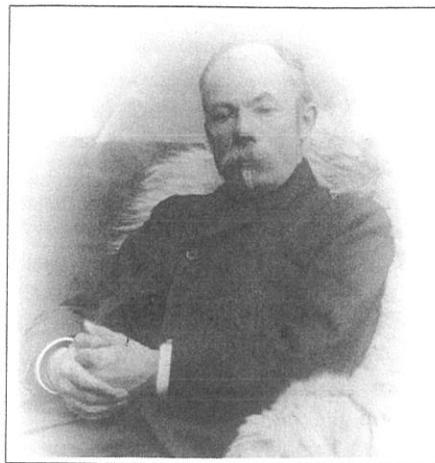
Arne Garborg og Christopher Bruun

Av Halvor Sigurdsen

Arne Garborg gav norsk tungemål til framande diktverk i stort som i lite format. Tunglyftet var arbeidet hans med Odyssekvædet (1918). Folkelesnad vart aldri denne umsetjingi; ho vekte mest filologisk åthug, og var kanhenda helst ei prøve på måldyrking; som Garborg skreiv i dagboki: «Det vil vera godt um målet hev vorte oppørt til å tolka Allheims- og Alltids-Åndir som Homer.» Folkeeige vart derimot umskrifti av den vesle engelske hymna *All hail the Power of Jesus name*, alt frå ho midt i 1920-åri fekk rom i salmebøkene. Knapt noko av det Arne Garborg let etter seg i dikt og prosa er brukta so tida og jamt som hyllingssongen *Allheims drott - Lov Jesu namn og herredom*. Det vilde nok undra honom - etter di det ikkje var han sjølv som leita fram hymna og soleis vart uppkveikt til ei nydiktning av henne; me veit han vart tinga til verket.

Hymna vart fyrste gong prenta i «Gospel Magazine» 1780. Ho er skrivi av *Edward Perronet* (1721-1792), ein stridsam og sjølvstendig engelsk predikant som arbeidde i lag med *John Wesley*. Perronet braut med den metodistiske kyrkjelæra, og skipa til sist sin eigen kyrkjelyd i Canterbury. - Det er åtte strofor i originaldiktet. Berre fire er umsette - den femte i hymna slik ho er kjend hjå oss, er Arne Garborgs sjølvminne ettertrykk på grunnhåtten i det nye kongsvædet.

Til jamføring er tekstene her ihopstelte

etter den fyrste norske versjonen frå 19. april 1988 i «Den 17de Mai», og etter *Hymns Ancient and Modern* 1898.

Ein ser greidt at Arne Garborg ikkje gjorde uppdraget av på den mest lettvinne måten - med ordrett umsetjing og i full truskap til fyrestellingsringen i originaldiktet. Frå upphavsteksti fann han ikkje anna brukande enn dei fire hynepålane, so mykje at emnet vart det same. Uppsingen i dei fire strofone er samrøystig med teksti hjå Perronet, då visst so langt ein kan venta samfall millom to mål. Men det hev likevel alt her skjett ei umstemne - frametter er det Arne Garborg åleine som i ålment folkeleg notidsmål fyller motivet og hyllingsynskjet med nye umgrip

og bilæte. På eit viss råkar det ikkje å segja at umsetjingi er rikare enn originalen. Emnet er hjå Garborg umstypt, og vorte til eit sjølvstendig åndsverk. Det sameinar større fynd i formi med eit vyrdeleg men på same tid lettskynleg og nært uttrykk for agen og veldet i den religiøse kjensla. Hyllingi vert framførd i meir røyndomsnære ordelag, utan at åndsmakti veikjest. Lovsangen stend nyskapt på heimleg grunn ikkje minst i det at Arne Garborg hev skift ut Herrens namn med *Allheims drott*. Med denne vendingi - som i si uppattaking målber tankemergen - fær salmen òg sterkare enn fyrr eit universelt vidrøme. Alle som kjenner noko til Garborgs diktning ser òg med glede det personlege merkjet diktaren hev sett etter seg i stilens når han skriv um himmelkvelven som soltjeld blått. Blålitén finn ein att mange stader i naturskildringane hjå Garborg: «Her stig det stort og blått», «i kveldblå ro», «i Sumargull og Blaatt siglde Dagen fram», «Blaatonar lagde seg yvi Skog og Aas» osfr.

Me skal sjå kva tilføret var til at Arne Garborg vart salmeskald.

Hymnologen H. Blom-Svendsen hermer ei utsegn frå presten Kr. M. Eckhoff um at det var han som i slutten av hundredåret uppmoda Garborg til å umsetja salmen. Finn Thorn reknar ikkje med noko utvertes tilskuv - i si store avhandling um Arne Garborg meiner han at Garborg skreiv salmen då han var i ei religiøs krise som skaka honom i slutten av 1890-åri.

Ikkje noko av dette er rett. Tanken um å leggja arbeid på Garborg kom frå presten og folkehøgskulemannen *Christopher Bruun*.

I handskriftsamlingi i Universitetsbiblioteket i Oslo finst ei rad brev til Arne Garborg frå Christopher Bruun. Dei to kjende ikkje einannan serleg godt, skriv Bruun ein stad. Men diktaren lyt etter det ein kan sjå ha hatt eit slag samhug med Bruun. I 1878 skreiv han i Fedraheimen vel um *Folkelige Grundtanker*. Det kjende stykket um Bonden og Norigs jord sende Garborg som helsing åt heidersskriften til Christopher Bruun, *For Kristendom og Norskdrom* (1919). Stykket sluttar: «Etter han (CB) gror det, trass i alt me hev havt og enno hev av motstræv og motvilje mot det arbeid han gav program for.» Garborg var motkynd til det laget han her kom i - lærarhøgskulefolket som han kalla det. Men han heldt Bruun for å vera ein so god norskdoms- og bondesaksmann at han gjerne brukta tid på å skriva artikkelen. To gonger i dagbok

Til s. 9

Lov Jesu namn og herredom,
høg englar i hans slott!
Ber Kruna fram med hyllings ljom
og krym han allheims drott!

Du vitneflokk i himmelkor,
som tolmods krans hev naatt,
kved kongskvad for den herre stor,
og krym han allheims drott!

Du frelseste hær av Adams ætt,
løyst ut or naud og nott,
pris han som naade gav for rett
og krym han allheims drott!

Kvart folk i kvar ei heimsens bygd
her under sol-tjeld blaatt,
gjev han aaleine herre-høgd
og krym han allheims drott!

Ja, gjev me med Guds kvite hær
av all vaar hug og haatt
syng songen ny for Herren kjær,
for Jesus, allheims drott!

All hail the power of Jesus name
Let Angels prostrate fall;
Bring forth the royal diadem
To crown Him Lord of all.

Crown Him, ye Martyrs of your God,
Who from His Altar call;
Extoll the Stem-of-Jesse's Rod,
And crown Him Lord of all.

Ye seed of Israel's chosen race,
Ye ransomed of the fall
Hail Him Who saves you by His grace,
And crown Him Lord of all.

Let every tribe and every tongue
Before Him prostrate fall,
And shout in universal song
The crowned Lord af all.

Ein lovsong til fjellet

Aslaug Høydal:

DAGEN DIN - RAGNHILD, roman

Ansgar forlag 1994

236 s. Kr 269,-.

Tittelen på dette stykket er tilvigslingsordi som Aslaug Høydal sjølv hev sett på ei av fremste sidone i boki. *Ein lovsong til fjellet*. Det er ord som høver - både på den nye romanen og på forfattarskapen til Aslaug Høydal, det er lovsong til fjell og fjellgard, til utgrend og natur. Serleg då fjell og natur i Øvre Telemark der Aslaug Høydal er ifrå, Seljord, um ho rett nok i lange tider hev budd i Skjåk.

Det hev vorte mange böker frå Aslaug Høydal no, millom 40 og 50. Fyrste boki kom i 1950, ei barnebok «Born og bøling». Sidan kom det skodesepel, barneböker, romanar, dikt, novellar og minneböker. I «Dagen din - Ragnhild» held forfattaren seg atten på fjellgarden Kabrettli. Ho hev vendt attende til bokrekka um Ranka, som opna med «Ranka» i 1965 og heldt fram med «Vinden blaes mot klettane» i 1968. No er me komne til ein ny åttled. Me møter att vengjeskotne Ranka, men hovudpersonen er den 18-års Ragnhild som nett kjem attende til Kabrettli etter eit hendingsrikt og sporsetjande skuleår utanbygds. Boki er truleg tidfest til tidleg på dette hundradtalet, eller so.

Eit år saman med annan ungdom i den alderen vil lett gripa klotak kring hjarterøtene, og slik gjekk det med Ragnhild. Den store draumen er Arve frå flatlandet. Og det er gjensideleg. Denne soga, ei kjærleikssoga, tek eit viktig rom i romanen, skildra vart og sterkt. For Ragnhild vert det ikkje berre spursmål um truskap til Arve, men òg um truskap til fjellet, fjelllivet og fjellgarden Kabrettli, spursmål som

bokskrivaren kanskje meir og mindre hev kjent på nært hald. Ho held lesaren uviss til framimot slutten av boki, og endskapen vert kanskje litt onnorleis enn mange hadde tenkt seg. Det er innebygd ein god slump dramatikk i skildringi.

Til soga um Ragnhild og fjellfolket kjem ei forteljing i forteljingi - ein idé, eller eit *kall* må me kalla det - um å byggja ei kyrkja ved heidegarden, ei fjellkyrkja. Det er serleg far til Ragnhild, kunstmålaren Joar, som vert driven til dette verket, som likevel fær ein samlande verknad for folket i Kabrettli og i heile fjellbygdi. Kanskje hev bokskrivaren ei symbolsk mening med kyrkjebyggjingi. Eg trur det.

Gjennom alt Aslaug Høydal hev skrive finst samhald med og umtanke for menneske som hev kome på skuggesida, dei små og verjelause. Me kann gjerme kalla det eit moralkrav, men i grunnen er dette for veikt. Kjærleiken til dyr er like sterkt som til menneske, ei uvisneleg og grunngrindande indre kraft.

I boki er det eit anna innslag som Aslaug Høydal fær yvertydande fram. Det er utfaldningi av serevnor - kuntnarlege evnor - hjå fleire av personane. Kunstgjevnad kjenner me frå ætti til Ragnhild, men kimar til slike evnor finst der det kanskje minst er venta, dei spirer berre dei møter forståing og varsam framhjelp.

Jau, ein lovsong til fjellet er boki. Samstundes er det fin menneskeskildring der Aslalug Høydal er på sitt beste, med drag av gode og därlege eigenskapar hjå personane, men som alltid hjå Høydal, med tydeleg tru på dei beste drivkrefte. Språkleg var det ei frygd å lesa boki, klangfull nynorsk med islett av telemål.

Jostein Krokvik

Frå s. 8

1919 noterer Garborg at Bruun aldri var heilt klår og at «han hev aldri heilt vore «min mann»; men noko stort og serskilt var der alltid med 'n'.

I eit av desse brevi - utan dagtal - skriv Bruun åt Garborg at «medfølgende engelske Sang vilde jeg gjerne have oversat til Landsmaal.» Songen er, segjer Bruun, den mest sungne i verdi no, «den er som en Storm over Verdenshavene», og det er difor kjært um han vert umskriven til landsmål fyrr han kjem på dansk. Bruun skulde sjølv nyitta umsetjingi i ei bokmelding i «For Kirke og Kultur», der han var skriftstyrar. Ein ser at Bruun fyrst hadde bedi Elias Blix gjera umsetjingi. Bruun vonar no at trudomssynet hjå Garborg ikkje meinkar diktaren i å «hjelpe os til en christen Sang paa norsk Maal.»

Arne Garborg lyt ha arbeidt mykje med å

laga um hymna. Eit brev dagsett i mars 1898 syner at Bruun no hev fenge andre varianten. Han takkar for songen, «synes den er overmaade god, om jeg end tror den kunde været enda bedre», greider ut um sumt han gjerne vilde ha annleis, og hev ei liti von um ein tridje redaksjon frå diktaren. Ein kan ikkje sjå av brevi um det vart noko av.

Det var etter lovnad frå Christopher Bruun at umsetjingi kom fyrst i «Den 17de Mai». Like etter stod ho i «For Kirke og Kultur» (1898 s. 209). Snøgt vart den nye hymna spreidd vidare kring i norske blad. I «Ungdom» - mest ei eksilutgåve av Vestmannen i Sogndal, styrta av Jens Kvåle - finn ein henne 21. mai 1898. «Norsk Barneblad», der Kr. O. Nordlid var styrar, prenta umsetjingi i oktober same året.

Fleire salmar kom det ikkje frå Arne Garborgs hand. Men bokmannen og

Um Ivar Aasen i Oslo

I Syn og Segn 3/1994 - årg. 100

Syn og Segn, tidsskriftet til Det Norske Samlaget, høgtidslag 100 i 1994. I nr. 3 stod eit stykke som eg las med serskilt forvitne - for skuld emnet. Det er «Noko om Ivar Aasen» av Kjell Venås. Fyrst um tittelen, som Venås fortel er lånt frå hovudfagsavhandling i norsk i 1950 av Reidar Djupedal, «Noko om Ivar Aasen, 1840-1860». Dette arbeidet var etter Venås på fleire hundrad sidor, men merkjeleg nok kann eg ikkje sjå at Djupedal sjølv hev teke det med i den «stutte bibliografin» sin yver skrifter um Aasen. Kor som er, Djupedal kom til å skriva mykje um Aasen etter hovuduppgåva, og arbeidi hans hev vorte, som Venås slær fast, eit «heilt uvurderleg hjelphemiddel» for folk som sidan hev granska Aasen.

I artikkelen held Kjell Venås seg hovudsakleg til Aasen i hovudstadstidi, det vil i røyndi segja storparten av livet til Ivar Aasen. Um Venås sant nok ikkje skriv det, trur eg det er rimeleg grunn til å meina at Aasen fann seg toleleg godt til rettes i Oslo (Kristiania), same um han til tider nærast lèt ille. Han like seg både i teater og på song- og musikkframføringer. Og han lika å skumlesa avisor på ein kafé yver eit glas øl eller ein kopp kaffi. Og i Oslo hadde han i røyndi ein heller stor umgangskrins av folk som skyna seg på arbeidet hans.

Av dei som hev skrive um Aasen, er det fleire som møtte målgranskaren andlet til andlet. Som Anders Hovden, Johs. Belsheim og andre. Kjell Venås hev serleg merkt seg kapteinssonane frå Solnør på Sunnmøre, Ludvig Ludvigsson Daae. Med rette, trur eg. Ludvig L. Daae var i barndom og tidleg ungdom elev av Ivar Aasen, som då var huslærar. Og dei to tok opp att det personlege samkvæmet i 1850-åri, då Daae hadde vorte jurist og historikar, han kom på Stortinget og var jamvel ei stutt tid statsråd - arméminister i riksstyret Sverdrup. Daae hev skrive sumt um Aasen, og alt vitnar um eit skarpt auga for skriftmålsskaparen, dertil um vyrdnad, kjærleik og godt skyn.

I det heile let Kjell Venås lesaren få eit koseleg møte med Aasen i dette nummeret av Syn og Segn.

Jostein Krokvik

kritikaren Paul Gjesdahl hev ein forvitneleg ettertanke. Han peikar på at Garborg var ein mangstreng personlegdom, og meiner han òg vilde nått langt fram på andre livsvegar enn dikttingi. Um Arne Garborg hadde halde fast i trui, kunde han ha vorti teologisk skribent og forkynnar, diktta salmar i fristundene - og enda sine dagar som bisp i Bjørgvin, so som den gåverike sambygdingen Peter Hognestad gjorde.

Med målbøker i skreppa

Av Bjarne Rabben

Bygdesogaskrivaren og diktaren Bjarne Rabben frå Moldustranda på Sunnmøre var på uferd og selde målbøker i Sogn i 1926, 19 år gammal. Han skreiv ei forvitneleg ferdaskildring som han hev teke vare på, og ferdaskildringi prentar me no i nokre nummer av Vestmannen. Skildringi var ikkje tenkt til prenting frå først av.

I Sogn 1926

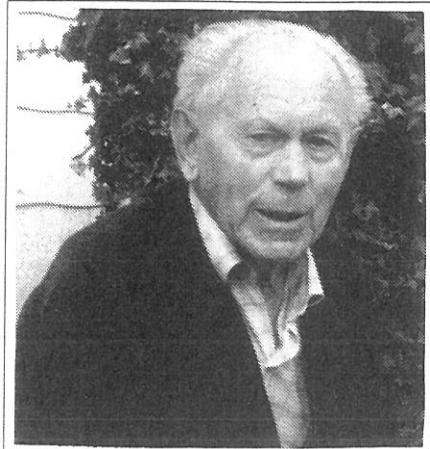
Min gode ungdomsven Kristoffer Kleppa rådde meg til å gå ein vinter på Frekhaug ungdomsskule. Det gjorde eg vinteren 1924-25. Eg gjekk der også småbrukarkurset sommaren 1926. Det var eg ferdig med i september. Eg var 19 år då.

Styraren, Olav Bjørkum, fekk meg til å gjere ei ferd i Sogn som bokseljar. Han hadde eit lager av målbøker som han gjerne ville selje. Og så meinte han at eg på ei slik ferd ville lære litt av landet å kjenne. Det gjekk eg med på. Eg skreiv som ei dagbok på denne turen. Her kjem ho i den form eg skreiv henne.

*

Eg laut hava skreppa, kan du vita. Det hadde eg ikkje fyrr, og so laut eg laga meg ei. Og jaumen vart det skreppa. Gavlar og botn 1 cm. tjukke, lok og sider 1/2 cm. tjukt kryssfiner, og skreppa er firkanta som ei onnor kasse. Ho ser ut som ei lirekasse, det vantar berre sveivi. Eg beisa henne og smurde henne med olje og politur. Og polituren lukta sprit. So vart det spritlukt av skreppa òg. «Trøyste meg!» laut eg segja med meg sjølv. «No skal du sjå eg vert uthivid straks eg kjem innom døri - det vil segja til skikkelege folk. Men det kunde vel råka eg vart velkommen òg nokon stad.»

Men skreppa vart no ferdig trass i refleksjonane. *Målskreppa*, var det einkvan som sa då ho var fullpakka og eg hadde fått henne på ryggen. Målskreppa, ja. Det kan visst høva. Det hev fare folk fyrr med målskreppa. Steinsvik'n før. Men han hadde «Sundhedsraad» og «Husmandsgutten», han, so det vart ikkje målskreppa til fullnads. Men so var det *for målsaki*. Og målsaki var so ung då. Det vart vel sværtihel skulde han hava berre landsmål i skreppa. Men det vart mesta sværtihel likevel. Det var berre so vidt livet hekk. Men tråden som livet hekk etter, var seig. Han slitna ikkje. Og røynetidene herda honom. No heng ikkje livet lenger etter ein tråd. Det hev fenge grunn under seg. No er det berre å reinska ut ugraset, so grunnen vert rein. Men det er eit stridt arbeid, det òg. Men *det* er arbeidet vårt, og det er liten mun i å leggja rova millom beini og luska undan. Det veks ugras, ja. Og dei driv også med å sâ

ugras. Dei sår det frå postlugarane, frå kioskrutone og frå bokhandlarvindaugo.

*

Ein sundagsmorgen tok eg i veg. Det var soldism i lufti, og det var var storm. Folk undrast visst på denne karen som kom umbord med ei stor brun skreppa. Kramkar! sa dei visst og drog på oksli. Men lat dei undrast. No er eg min eigen herre, fri som den fjukande fugl under sky. Eg kjenner ingen, og ingen kjenner meg. No kan kræmaren få ordet.

På andrepllass trøyter folk tidi med lesnad. Dei les «Allers» og «Hjemmet». Eg finn fram siste «Gula», som eg var so heppen å få tak i fyrr eg før. Og eit par målblad til tek eg upp or skreppa og legg dei på bordet. Folk tek til å kika på deim, hev visst ikkje set det slaget fyrr. Ein og annan spør um dei skal få lesa i deim. «Jau, versogod», segjer eg, «det er dertil dei skal vera». Men dei likar visst betre «Allers». Det er so mykje rosor der, ser du.

På Balestrand

Klokka 8 måndags morgen er eg på Balestrand. No skal høkringi taka til, er meiningen. Det er tidleg dag. Eg ruslar kring budene ei stund, ser at der er bokhandel. Og i vindauge er det utstilt tøyslitteratur. Sjølvsagt. Det fer turistar her, og turistane må hava tøys - tøys og øl.

Det stend two bønder og ser på bøkene. Dei òg finn ut at det er tøys. «Hadde det vore bøker som var noko - lærerike bøker ». Eg gjeng burtåt. «Gomårn. Er det bøkene de ser på?» Ja, det var no det. So falbyd eg bøkene mine. Gode, billege, lærerike bøker hev eg. Eg opnar skreppa og syner kva eg hev. «Ja, jau, det er visst bra bøker detta der. Hadde eg so sant - men det er so ulagleg no».

Den eine av dei gjeng. Hin stend att.

«Ordbok? Nei, eg hev ei ordbok fyrr, den av Eskeland. - Ei større, segjer du? Ivar Aasen? Han som gjekk inn på Menighetsfakultetet no nyst?»

Det kjem ei kone gangande. Ho må sjå på bøkene, ho òg.

«Da e pao maolet dette her,» segjer mannen. Han snur seg til kona; «Lika du maolet, du?» - «Nai, eg faor ikkje te lesa da», segjer ho og gjeng. So gjeng mannen òg. So stend me der, eg og skreppa. Ja, ja. Me fær vel rutla, me òg. Eg fær skreppa på ryggen og gjeng.

Eg tykkjer det er lögje. Eg er skamfull der eg gjeng. Og det er ikkje fritt for at eg ynskjer meg det eg gjorde ugiort. Men eg freistar sjå modig og sutalus ut. Skreppa er sagte tung nok å bera; men dei menneskelege eigenskapane - skamkjensle, ærekjensle, byrgskap - dei er tyngre. Yver bord med deim!

«Undskyld, er De spelemann?»

Eg snur meg og gløser radt inn i eit ungtnyraka fjes med lorgnettar.

«Spelem - - nei, det er eg nok ikkje.»

«Å nei, eg tenkte det var eit harmonika De bar på, so skulde me sytt for at De fekk halda konsert her.»

Eg smiler. Skynar kva slag konsert han meiner. «De tok nok i miss då,» segjer eg. «Det er bøker eg fer med. De kjøper kanskje ei bok av meg?»

«Nei, nei, eg misfør meg, eg. Ja, undskyld då.»

Spelemann - ser eg slik ut? Det var vel lirekassesveivar han tenkte eg var. Men eg skulde kanskje sagt at eg *er* spelemann. At eg ikkje kom på det. So kunde karen få lysa til den konserten.

Det er tidleg dag enno. Men karane er ute og arbeider. Det er kvinnfolki eg lyt setja mi von til. Og det råkar at dei kjøper eit lite hefte til 10 eller 15 øyrar. «Eller «Pilegrimsferdi» til 70 øyrar. Då er det no reint storveges.

I eit tun stend ei kone og lagar hønsemat. Um ho skal ha bøker? «M - ja - nei, det er so fullt av bøker fyrr ». «Men eg hev nokre små billege.» Ho ser på deim, bladar igjenom. So spør ho um eg hev ei bok som kan gjeva rettleiding um barneuppsæding. Nei, diverre, segjer eg.

*

Ære vere deg, du bondekvinne, for det spørsmålet! Ære vere deg fordi du kjenner andsvaret for di heilage gjerning! Takk fordi du er trugi i ditt kall! Slik tenkjer eg då eg gjeng vidare. (Meir)

Bygdekultur er ein heilskap

Er han verneverdig i dag?
Med offisiell nynorsk stend me på eit stup.

Av Ludv. Jerald

«Bygdekultur i endring - Krotakake og hamburger» var den finurlege titelen som administrerande direktør Arve Thorvik frå Kvam i Hardanger hadde sett på innledingsfyrdraget på årsmøtet i Hordaland Folkeakademi i Bergen. Det vart ei glitrande framføring, med ei målføring det var ei frygd å lyda til, og med nye og friske og uvyrdrne tankar um bygdekulturen. Kva er bygdekulturen, og korleis skal me taka vare på han? spurde Thorvik. Er norsk bygdekultur norsk? Og er han verneverdig? Kva er det som hev skapt bygder der pietistar og frilynde slæst? Og kva med striden millom dei bufaste og dei som er innflytjarar?

Alle ber me på ei kulturell samling med ljósobilet inne i oss. Bygdekultur er ikkje berre det som folkeakademiet fær i stand. Bygdekultur er eit puslespel, han er ein heilskap av mange smale bitar, Alle i eit bygdesamfund hev noko sams. Og her er store umbrøyte, noko som ordi «krotakake og hamburger» i titelen skulde vitna um. Me treng kreativitet um kulturen skal yverleva: «Dei største tankar vil alltid få av verdens det store vit!» sa Vinje. I bygdene bur bønder og fiskarar, men i dag hev me fleire offentlege tilsette enn me hev bønder og fiskarar. Og me treng ein industri og ekstrainnkomor. Industriskaparar med pågangsmod trengst.

Er norsk bygdekultur norsk? Ja, men ikkje eintydig. Sjå på nasjonalbunadene våre. Det er mange impulsar i ein bunad,

mykje er henta utanifrå. Fryktdyrkingi vår kom med munkane og prestane. Jamvel poteta kom utanifrå, med «potetprestar». Bygdekulturen er norsk, men berre delvis. Han er tufta på eigne og andre sine idear. Europa-ordskiftet må ikkje verta eit ordskifte som er redd det som kjem frå Europa. Er det so sikkert at jordi er flat? spurde mange. Me skal vera varsame med å feia burt nye tankar.

Bygdekulturen er verneverdig. Men det er ikkje alt me vil taka vare på. Gamal graut er burte. Me er ikkje fatige lenger. Kyrkjebåtane var festlege. Men me skal vera glade for dei nye vegane. Me treng nye tildriv.

På kanten av eit språkleg stup

Målet er ein viktig del av bygdekulturen. No er ao-diftongane burte i taalemålet i Kvam, me segjer ikkje lenger *gao, pao*, me segjer *gå, på*. Og å missa målet er noko av det fårlegaste. No stend me på kanten av eit språkleg stup, med taalemål normalisert etter dagsens nynorsk. Eg er so usamd med Noregs Mållag i dialektlinja at eg er ikkje med i laget.

Denne utsegni førde til at Vidar Høviskeland frå Hordaland Mållag tok ordet i ordskiftet og vilde forsvara Noregs Mållag, endå han ikkje var samd med samskipnaden i alt. Ludv. Jerald som møtte for Vestlandske Mållag var derimot glad for det Thorvik hadde sagt. Slagordet «Snakk dialekt, skriv nynorsk» er noko av det tåpelegaste og fårlegaste som er bore fram i målstriden. Det var med på å løysa opp den klassiske norsken, og resultatet er at me i dag hev eit blandingsmål, uppblanda med därlege dialektar og bokmålsord. Dette kan eg sejja fordi eg møter for Vestlandske Mållag, som såg kva leid det bar og som for lenge sidan melde seg ut or Noregs Mållag og skipa eige landslag, Ivar Aasen-sambandet. Sjå til Island.

I slutten av fyrdraget reiste Arve Thorvik sparsmålet um utanlandsk kultur er verd å importera. Fire femtepartar av norsk kultur er europeisk. Å vera nordmann, europear og verdsborgar, det er mogeleg. Skilnaden millom by og land er nokso sermerkt for Noreg. Eliteumgrepet er negativt lada. Grunnlag for busetnad legg me gjennom kreativitet og kultur.

Folkeakademi i medbør

Nye innspel i fylkessamskipnaden

Av Ludv. Jerald

Det var ei imponerande årsmelding styret i Hordaland Folkeupplysningsråd og Folkeakademi kunde leggja fram på årsmøtet, som vart halde på Grand Hotell Terminus i Bergen og hadde samla kring 60 deltagarar, utsendingar frå organisasjonane, gjester frå Folkeakademienes Landsforbund og andre. Årsmeldingi fortalte um 803 møte og liknande tiltak, med til saman 67 755 deltagarar i året 1993.

I opningstalen sin strika formannen, Berit W. Eldøy frå Stord, under at dette talet syner at arbeidet hev lukkast. Årsmeldingi syner òg mangfaldet. Me hev ope vindauge ut mot verdi. Kultur er å møta og å stimulera, det veit kulturarbeidarar. Me må taka vare den kunnskapen som er skapt av andre, og me må stendig tenkja på å skapa noko meir. Eit av problemi i vår tid er at me hev for lite tid. Me er med på so mangt som ikkje er plent nyttig. Men me er underveis, og me må vera uthaldande. Folkeakademiet må vera eit nav i kulturformidlingi. Me må både reinsa og friska upp.

Og i desse bru- og tunnelltider er det grunn til å tenkja regionalt. Me lemer inn nye etniske verdiar i arbeidet vårt. Aktualitet, nytenkjing og engasjement trengst, ogso i samarbeidet med dei fylkesorganisasjonane som er med i fylkessamskipnaden.

Det vart bore fram helsingar til fylkessamskipnaden, som på dette møtet bytte namn, frå Hordaland Folkeupplysningsråd og Folkeakademi til Hordaland Folkeakademi. Det vart òg vedtekne nokre brigde i prinsipp- og handlingsprogrammet for Hordaland Folkeakademi. Og millom dei som helga var formannen i Folkeakademienes Landsforbund, skulesjef Per Bygnes. Han bar fram heidersteikn og blomar frå Landsforbundet til Johannes Grasdal, Stord. Organisasjonskonsulent Olav Johs. Skeie, Norheimsund, fekk òg takk og blomar.

Berit W. Eldøy, Stord, vart samråystes attvald til formann. Dei hine i styret er Eli Handal Gustafson, Ulset; Einar Lotsberg, Fjell; Brynhild Horvei, Bergen; Jonny Haugland, Søre Neset; Edel Gleditsch Kaland, Fusa; Severin Overaa, Ulset; Gunnar Horn, Askøy.

Ei jolereise

Av Arne Horge

Det var ikkje fyrste gongen eg tok båt frå Bergen. I farten kom eg på då eg fór med hurtigruteskipet «Nordstjernen» frå Bergen til Kirkenes. Men det var noko anna å koma ned på Strandkaien og skoda «Kommandøren» som sigler millom Bergen og Selje for Fylkesbaatane i Sogn og Fjordane. Ferdi stavar i Selje, for framum Stadt vågar ikkje «Kommandøren» seg soleis som «Nordstjernen» gjorde. «Nordstjernen» var ein skikkeleg båt det, som kunde møta kva det kunde vera med folk og mang slags last um bord, medan «Kommandøren», såg eg, var bygd med fart og mykje ferdafolk for auga, og alt anna laut koma i andre rekkje. Lell likte eg «Kommandøren», det var gilde linor i han, salongane stråla av ljós no i skymingstimen, lett som eit eggescal låg han på dei two kjølane sine og tok inn ferdafolk på veg til jolehøgtid.

Og det var gut som sveglde undan, «Kommandøren». Menneskjone kom liksom burt millom seteradene, berre ei jamn mulling steig upp frå skogen av seteryggjar. Det er rom åt 254 ferdafolk på «Kommandøren», og umerkeleg vart han stapp full. Eg såg ljosi i Bergen by strekkja seg upp mot svarte fjell der ljósradi frå Fløybanen fekk vera for seg sjølv.

Kveldsmyrkret kom beint ovanfrå, såg eg, for ned mot dei svarte fjelli var himmelen framleis ljós og skir etter dagen som var burte. Ljosi frå byen og Bryggen spegla seg i Vågen og laga gule og gulraude bøter, småbylgjone blenkte. Rader med lampor teikna linone i seglskuta «Statsraad Lemkuhl» mot hus og tårn i byen, men linone fanga ikkje hugen min, med slike linor kom eg ikkje til Selje i kveld. Motorane på «Kommandøren» mol jamt og trygt. Her hadde me do og kafeteria og bladutsal og vaksenfjerrsyn og barnefjerrsyn og høyretelefonar og røykjepllass attum kafeteriaromet, og meire og meire vart me ei verd krøkt inn i seg sjølv som ikkje gádde noko som helst utanfyre svarte rutor. «Kommandøren» skolv av hestekrefter då me stod ut Vågen.

Eg såg vegljos i på ei høg bru mot kveldshimmelen, me siglde under ei onnor bru, byen kvor og berre einstaka ljós var å sjå, nokre store skip låg vent ute i myrkret, skulde dei til Mongstad tru? - «Me kjem no til FONNES», kom det i høgtalaren, «takk for turen og velkommen att». Men han ynskte ikkje «god jol». Ikkje eingong joli var med i fremste rekkja på «Kommandøren», berre nokre fatige joleband hekk frå takstolpe til takstolpe, og eitt av dei hadde losna i enden og dingla

slapt. Ved MJØMNA tok eg meg ein tur på dekk og fekk kjøldi, vinden og regnet mot andletet, og eg vart verkeleg att. Styrmannen var eldande snøgg med landgangen, han small i kaien fyre båten retteleg var komen innåt. Ei kvinne med barnevogn vart hjelpt i land, og då ho streva seg fram mot vinden under eit skilt for «Hansa» på ei liti krambu, var me på veg ut att.

Eg gjekk upp i salongen i andre høgdi. Der var fullt av folk, dei las og sov og tala lågt og åt i skinande kvitt ljós. Underleg framandt hekk eit portrett av Hugo Lous, eit reint og sterkt gamalmannshovud yver ein myrk kapteinuniform i trekvarf figur. Hugo Lous var direktør i Fylkesbaatane frå 1858 til 1896, las eg. Og han høyrdé so avgjort ikkje heime her og no millom kunststoff og vassjetmotorar og kvitt ljós i ei reise på boks. Men det var trass i alt trivnad i boksen, tykte eg.

KRAKHELLA. Me var 20 minutt for seine. Berre namnet var nok til å dra meg ut. Eg såg ein buss og ein hop med folk i vinden og myrkret og regnet. Ein kraftig mann med kvit nettingluve med brem steig inn på dekk i folkestraumen. Eg laut sjå vel på ein mann med sovor luve i vondvêret. Me vart i lag inn i salongen Han stana tett innum døri og gav seg til å turke brilleglass sine og fekk auga på ein liten kar som stod attum kafeteriaromet og røykte. «Stå ikkje der med svinestellet ditt! Sjå til å og flyt fram der du skal vera med denne stygge illteven du spreider millom skikkelege folk!» skreik han utan varsel til den vesle karen med sigaretten. - Den vesle karen opna munnen utan å få sagt noko, men peikte mot ein uppsett oskekopp med sigaretten sin. Hin gjekk tantrande vidare. Styrmannen rista på hovudet. - «Tak ein Teddy du òg», sa den vesle og retta fram pakka. Eg takka og tok imot. - «Eg røykjer ein til med det same, som ein provokasjon. Desse ikkje-røykjjarane er so oppfarande og sår næme», sa den vesle. - Me tala um mannen med nettingluva, det var nok ei toskut luve, han hadde mist jolefreden, kanhende hadde han ikkje tolta ventetidi på 20 minuttar, og korleis skulde det gå med honom og dei han møtte når han kom fram? - Og medan me svalla, gjekk me inn til ASKVOLL. Eg såg ljós innetter lågt land, og eg kjende det på meg at det var rom åt ein veldig himmel yver Askvoll, som i kveld åtte eit endelaust myrker i seg.

mål og makt

- * Mål og Makt er tidsskriftet át Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1995
- * Nr 4/94 har kome:

Språk, identitet, nasjonalitet og EU.

Harald Berntsen, Thomas Hylland Eriksen, Kåre Lunden, og Øyvind Østerud om **nasjonal og europeisk identitet**.
Gunvor Lande, Olav Randen og Kjell Venås om **språk og EU**.

-
- Send meg M&M nr. 1-2/94 A.O. Vinje 176 år, 40,-
 - Send meg M&M nr. 3/94 Terminologi, Talemålsutvikling, **Trøndsk målreising**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 4/94 **Språk, identitet, nasjonalitet og EU**, 25,-
 - Eg tingar 1995-årgangen for 90 kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send åt: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

Dag og Tid

Sidemannen min var ein eldre og finsleg bassist som tala lågt og hyggeleg til meg gjennom den jamne motorduren frå «Kommandøren». - «Yver Stavfjorden kjem det til å huske skikkelegt i sjau minuttar», sa han. Det slo til. Det vart henta nokre posar ved kafeteriadiskene, såg eg. At eg hadde røykt den teddyen gjorde meg ikkje godt, kjende eg. - Han tala um restaurantar i Oslo der han hadde spelt; «Cecil», «Regnbuen», «Humla», «Rosekjelleren». Han kom i hug Einar Rose som likte høg musikk. Tykte han at dei spelte for lågt, tok Einar Rose turen framfyre orkesteret og la handi talande attum øyra. Bassisten smilte og mintest. Men landet ute var berre vind og stein og hav, eit månelandskap, sa han, han kunde ikkje forlikast med det, og det var so urolegt og hardt, åtte aldri den lange og tunge sumarsheten som kunde koma austpå. Magen min roa seg. Me var komne yver Stavfjorden, og snart nådde me FLORØ.

Burande svinga «Kommandøren» ut frå kaien. Murkossane sokk i hav. Snøgt ordna «Kommandøren» two kvite kjølfarstripor etter seg. Ljosi i byen strekte seg flatt inn i myrkret, og ei kyrkje hov seg bjart og strålande og hjelpeauast upp i natti. «Kommandøren» auka farten. Wind og regn og fart og motordur stod i ein foss kring meg. Millom kjølsari skar «Kommandøren» havet svartblankt og flatt som eit stugugolv. Kvar gong han auka farten, tenkte eg at no orka han ikkje meir, men det gjorde han. «Kommandøren» har 5700 hestekrefter og klemmer kvart sekund 6000 liter vatn gjennom vassjetmotorane. Kjølfari voks til høge vollar som brusande truga med å fylle det svarte golvet millom seg. Kykjetårnet kvorv i natti. I 70 kilometer i timen (37 knop) før dei kvite vollane attum «Kommandøren» inn i vetrymkret. «Havet» av Emil Nolde,

1913.- Skjelvande våt og kald tunna eg inn salongdøri til linn hete, ljós og lågmælt røyster millom seteryggane. Det var forbode å vera på dekk under fart, las eg på døri.

Bassisten fortalte at han hadde spelt på «Amerikalinjen». Han var kjend i New York. Han hadde vore på cruise til Dei karibiske øyane, til Sud-Amerika, heile verdi rundt. Han takka for fylgle. Han skulde i land i SMØRHAMN. Dit var det mange som skulde. Eg såg kaien, og ein slags kvit tank skrimsla fram uppe på eit berg, ein oljetank, meinte styrmannen. Men bak desse snaude bergi fanst det altso ein trygg trivnad som kunde ynskje ein hyggeleg bassist velkommen. Ogso til LEIRGULEN var det mange som skulde, og berre ein einaste kom um bord, ei vakkert kledd kvinne med ein dysk av godlukt kring seg, som ein bodbarar frå det blide landet som likevel laut finnast ein stad inne i myrkret.

Ljosi i MÅLØY steig til vêrs slik som eg mintest byen gjorde frå den gongen eg tidleg ein klår sumarmorgon kom med «Nordstjernen». No tømdest mest «Kommandøren». Kafeteriadama vart vaskekjering og tok til å sanka saman bos, og med ei bytte som eima av vaskemedel drog ho inn millom seti der dei hadde henta seg posar yver Stavfjorden. Festen var slutt. Berre nokre bleike andlet her og der.

Bassisten hadde sagt at eg laut legge merke til strandi i SELJE. Det var ei kvit sandstrand, hadde han sagt, og hadde det vore palmor der, hadde det vore nett som i Rio, på Copacabana, hadde han sagt, strandi laga ein mjuk bøge mot havet, og upp for strandi låg hus og hotell. - Hadde han heiltupp gløymt at svarte natti kvilde yver Selje, og at vinden og regnet two åleine huserte på Copacabana?

Enno hadde eg langt atte heim. Fyrst utpå morgonsida gjekk eg inn i tunet. Eg hørde hestane var vakne og bytte fot inne på stallen. So var altso nissen der han skulde vera. Hunden kom logrande mot meg frå strokken sin i svali. Gjenom glaset såg eg borni hadde late joletreljosi brenna heile natti.

*

Gode lesar! Eg heldt mest på å gløyme det. Men eg skulde ha nemnt at fyri eg gjekk til Strandkaiterinalen i Bergen var eg på «Bryggestuen» og kjøpte meg ein talik bergensk fiskesupe. «Bryggestuen» var ein triveleg stad, og supa var god, so du veit det. - Heen rispe Maharas gullstøv for gode di supe, gut!

DAG OG TID
Karl Johans gate 13
0109 Oslo

Telefon
22 11 15 55

Telefaks
22 41 42 10

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk!**

*Partipolitisk
ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og
fingeren i jorda.*

Or Tuftekallen 17. november 1994:

Høyrer Bergen til Noreg?

Av Lars Bjarne Marøy

Tuftekallen hev undra seg yver kva som er so sermerkt med bergensarar. Etter at denne Tuftekallen so å segja skifte målføre, er det vorte umogeleg å få andre enn gamle kjenningar til å gå med på at han er bergensar. Når han snakkar med folk som han ikkje kjenner, byrjar dei å fretta han ut um alle moglege ting. Ein skal setjast i bås. Ein skal høyrer inn under Noreg. Morfar min var ein ivrig talssmann for at det skulde byggjast nye vegar på Osterøy, men svaret frå Oslo lydde visst nok ved eitt tilfelle at dei skyna ikkje kvifor folk på Osterøyne skulde ha veg. Dei hadde då greidd seg so godt utan veg fram til no. Då spurde morfar: - Høyrer Osterøyne til Noreg? Tenk um Oslo-folk hadde vore nøydde til å stella seg same spursmålet.

Men kvifor er det so viktigt for bergensarane å distansera seg frå folk som ikkje snakkar breidt bergensk med utgangspunkt i norsk dansken? Vel, det må vera ei avmaktskjensla hjå oss. Filmprodusenten attum filmen «Ett drömspel» upplevde at Bergen kino vilde taka filmen hennar av plakaten etter ei vika, fordi Bergens Tidende hadde gjeve ei ring umtale av filmen. Ho svara med å segja at at det er no heldigvis ikkje so mange bergensarar i verdi.

Men no må eg få forsvara oss bergensarar. Den bergenske patriotismen vert aldri navleskodande, og han hev alltid eit provinsielt medvit ved seg. Då er det

verre med Oslo-folk. Dei trur at den halvbrautande og trege veremåten deira er noko som kjenneteiknar nordmenn flest. Det er ei kjend sak at me yter studnad til distriktsområdet Oslo for at denne regionen skal innbilla oss at at me er nordmenn, men Oslo-folk hev gløymt å stella spursmål um deira region høyrer inn under Noreg. Morfar min var ein ivrig talssmann for at det skulde byggjast nye vegar på Osterøy, men svaret frå Oslo lydde visst nok ved eitt tilfelle at dei skyna ikkje kvifor folk på Osterøyne skulde ha veg. Dei hadde då greidd seg so godt utan veg fram til no. Då spurde morfar: - Høyrer Osterøyne til Noreg? Tenk um Oslo-folk hadde vore nøydde til å stella seg same spursmålet.

Men attende til dei undrande bergensarane. Når dei endeleg fær vita at eg bur i byen, so byrjar dei å rekna meg for ein bondestudent. Når eg segjer at eg er oppvachsen i Bergen, segjer dei: Du hev no ikkje alltid budd her. Når eg segjer at det hev eg, segjer dei at du snakkar no ikkje slik som oss. Og so spør dei: Kvifor hev du byrja å snakka so rart. Kann du ikkje snakka normalt. Um eg fær tid til det, lyt eg koma med ei lang målhistorisk utgreidning, som ingen greider å fylgja med i. Og til

slutt kann eg leggja inn ein pasus um det svivyrdelege Språkrådet som ikkje høyrer på oss vestmenn.

Men um bergensarane hev kompleks, so er ikkje strilane so heilt vekke dei heller. For ei stund sidan vart det snakka i fullt ålvor um å skipa til ein ambassade for strilane i Bergen. Då var det ei bergensfruva som meinte det var heilt forkasteleg. Det fekk no vera nok at strilane aller nådigst fekk koma og sjå byen. Um dei innflytta strilane skulde få lov til gjera anna enn å sjå på byen, sa ho ikkje noko um. Det er grensor for kor mykje ein kann tillata seg å verta identitetstrakkassera. Alle strilar som kjem til Bergen burde eigenleg byrja å snakka heilt normalt, vil vel sume bergensarar hevda, um eg kjenner dei rett. Me må verja um Bergen. Men det norske målet det vil øydeleggja bergensdialekten, hevdar sume. Men då må ein spryja: Høyrer Bergen til Noreg? I tilfellet svaret er ja, kann eg ikkje skyna at bergensdialekten vil tapa seg på å verta normalisera etter nynorske ord og former. Snarare tvert um. Ingen hev vore betre fyregangsmenn for målsaki enn nett bergensarane. Vestmannalage skulde vera det fremste provet på det.

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (Medlemer i NMU får bladet gratis)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spursmål i andre land, målbruk og normattalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Største målbladet i upplag?

Nils-Aksel Mjøs peikar på at kyrkjelydsbladet «Helg og yrke» i Sunnhordland kanskje er største målbladet i landet i upplag.

Bladet kjem ut i Urangsvåg, det vert prenta på Stord, og til vanleg kjem det med 11 nummer i året. Bladet gjeng til alle huslydar i Sunnhordland. Upplaget er på framimot 20 000. Bladstyrar er Sigve Sæverud. «Helg og yrke» er på avisepapir og i avisformat (tabloid), og dei nummeri me hev sett, var på 8 sider. Mjøs skriv fast «Brev frå Bergen» i bladet.

Garm d.y.:

Når det er «norskfeil» å skriva norsk

Yverskrifti yver desse linone er ikkje sett opp på skjemt, og det ligg heller ingi halvsanning eller halvlygn i yverskrifti. På skulen kann det vera «feil» å skriva norsk, god norsk; det kann verta retta med raudblyant; det gjev därlegare karakter enn å skriva halvnorsk eller beint unorsk. Ja, endå um eleven held seg trufast i faret til målføret sitt, dialekten, kann det føra til raudstreksfeil um han eller ho skriv for norsk!

Slik er den offisielle språkrådsnorsken. Slik hev det vore sidan 1938.

Ein stor part av folket her til lands hev notidsformi *hev* i målføret sitt. Ordformi kjem frå gammalnorsk, og er historisk og etymologisk den rettaste. På Island og Færøyane hev dei denne formi. I norskrøtt skriftmål var formi einerådande til *har*-formi vart jamstelt 1917. I 1938 vart *hev* forbode av målreformistane. Hadde *hev*-formi falle ut or bruk i skrift? Nei, tvert um; formi var den vanlegaste. Var ho daud i taletmalet? Nei, *hev*-formi levde frisk og språk. Slik ho framleis lever frisk og språk i 1994, trass i forbodet, som nok diverre likevel gjer si skadegjerning.

Eit anna ord er *yver*. Noko liknande kann segjast um det som um *hev*, frårekna at alt Ivar Aasen førde opp både *yver* og *over*. Som rimeleg kunde vera. I 1938 vart *yver* òg forbode i skulen. Var det daudt? Å nei då, ikkje daudare enn i dag då ordet vedvarande trivst og sprett fram på lippone so vide stader, jamvel i sume byar, jamnast i former som *yve*, *øve*, *yvi*, *yvir* og liknande.

Eit anna ord er *millom*, som i målføri gjerne heiter noko slikt som *myllo*, *myllå*, *imyllo*, *myljå*, *imyljå*. Fanst det nokon vitug grunn til å setja forbod mot ordformi i 1938? Ja, målreformistane visste um *ein* grunn: det låg for langt ifrå norskdansk bokmål.

Eit tridje ord er *gjennom*. Eit fjorde og femte er *kruna* og *kryna*. Eit sjette *timber*. Eit sjuande er åttande *fære* og *ålvor*. Og *um* og *-*.

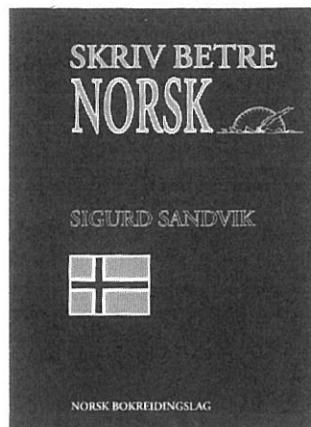
Det finst ei rad slike ord som no er bokmålisera, og der elevane må læra at dei ikkje kann bruka den formi som er rettast og røynlegast norsk, etter soga, målarven og nynorsktradisjonen. Og endåtil etter deira eigen dialekt. I slikt fall far dei ringare norsk-karakter. Ikkje fordi dei skriv ringare norsk, tvert um, men fordi det er lenge sidan det galdt um å skriva god norsk, nei, det gjeld um å pugga dei slumpesame påfynsteri til eit offentleg språkråd. Dette hev sume jamvel vore frekke nok til å kalla sosial målplanleggjring og måldemokrati - «demokrati» då av eit uslag som er uskynleg for vanleg folk.

*Spreid
Vestmannen*

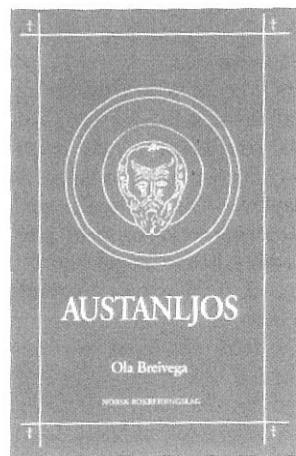
Nye bøker hausten 1994

Jostein Krokvik:
Luftspeglingsars brotstykke
Diktsamling som utgjer ein mosaikk av skarpe bilete, reflekerte tankar og noggranne observasjonar. Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik:
**SKRIV BETRE
NORSK**
Skriv betre norsk!
Rettleidingsbok for
nyorskbrukarar - med vekt på
ordval og setningsbygnad.
Hefta kr 115,-.

Ola Breivega:
AUSTANLJOS
Ei personleg skildring av
vegen inn i ortodoks kristentru.
Hefta kr 120,-.

Norsk Bokreidingslag
Postboks 2672 - 5026 Bergen-Møhlenpris
Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Målkonsulent mismæter eigi norm

Målstudentar provosera av synsmåtane

Helge Sandøy, nynorskkonsulent i NRK og med i Norsk språkråd, heldt nyleg ei utgreiding i Foreiningi til fremjing av vitskap ved Universitetet i Bjørgvin. Emnet for møtet var målnormering. Sandøy slo fast at målinteressa millom nordmenn er stor, og han fær mange brev og telefonar. Klagone frå nynorskfolk kan samlast i tri hovudgrupper: at uppesalar nyttar ord som ikkje finst i ordlista, at dei nyttar er-endingar for ar-endingar i hankynsord, at dei ikkje nyttar namnet Noreg.

Sandøy peika på at det ikkje alltid er lett å normera mål. Me hev alle språklege kjephestar, og me hev gjerne uttaleformer som andre reagerar på og reknar for «feil». Målet og målnormeringi kann vera med på å skapa ein monolittisk kultur. Av og til er alle aktørar i norsk målstrid upptekne av at me skal likna andre kulturnasjonar i målvegen; dei gløymer at norsk målstoda er unik og vanskeleg let seg samanlikna med ein normaltilstand i andre land.

I mange tilfelle er det skeiv rekrytering til leidande samfunnsskipnader som styrer målnormeringi, som NRK og det statlege byråkratiet. Det fører til ei usynleg målstyring. Men ofte upplerer me ei meir synleg målstyring, t.d.gjennom forlag og andre private skipnader. Sandøy hadde kome under ver med at dei som tekstar nynorske program på fjerrsjået, er redde for å nyttar sernorske ord som *eignaluter* fordi det kjem lesarbrev i Aftenposten um det!

I dei siste åri hev det vorte meir vanleg å høyra unormera dialektbruk på NRK. Sandøy fortalte at BBC ðg hev byrja å tilsetja folk som talar dialekt. Stundom vert det snakka um det sermerkte journalistiske brytingsmålet til NRK-journalistar. Sandøy meinte dialektformer må brukast medvite og fylgjerett. Han peika på at journalistar frå Stavanger kunde nyttar former som *boken* og *natten* i same setning som dei sa *me* og *fyste*. Dette er ikkje naturleg dialektbruk. I Stavanger nyttar folk ordformer som *nottå* og *bokå*.

I oppsummering sa Sandøy at det er lettast å brigda på ordlaging i NRK.

Studentar frå Studentmållaget i Bergen spurde etter det formelle møtet kvifor Sandøy ikkje nyttar landsnamnet Noreg i fyredraget, endå han er målkonsulent i NRK og tilplikt til å påtala urett bruk av landsnamnet hjå NRK-journalistar. - Eg kjerner meg ikkje bunden til rettskrivingsformene når eg ikkje les upp, svara Sandøy. Han nekta å diskutera bakgrunnen for dei ulike landsnamni. - Um Noreg er norsk eller dansk, bryr eg meg ikkje um, sa han.

Dei som møtte frå Studentmållaget vart sterkt provosera over denne synsmåten, som dei meiner er eit brot både med den sosiale og nasjonale målreisingstanken. Målrørsla må ikkje bøygja seg for press. Det beste og mest sermerkte for norsk mål må reisast, um me skal får ei røynleg målreising. Striden for landsnamnet høyrer til striden for norsk mål.

Lars Bjarne Marøy

**God og rimeleg mat
får du på**

Kaffistova til Ervingen

Torgegarden, Strandkaien 2
5000 Bergen

Sluttordet:

*Det er få av oss som kjem til å gjera dei store gjerningane. Vil me ikkje gjera dei små, so kjem me slett ingenting til å gjera.
Kristen Kold (1816-1870)*

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon.

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland
Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00